

**ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ АРХІТЕКТОРІВ
І ТЕАТРАЛЬНИХ ДИЗАЙНЕРІВ
(за результатами студентського українсько-канадського
проектного семінару у Львові в 2017 році щодо реновації зали
Першого навчального корпусу “Львівської політехніки” з розширення
театрально-видовищних і культурно-просвітницьких функцій)**

© Проскураков В. І., 2019

За результатами студентського українсько-канадського семінару у Львові і 2017 щодо реновації зали Першого навчального корпусу “Львівської політехніки” з розширенням театрально-видовищних і культурно-просвітницьких функцій висвітлені особливості співпраці театральних архітекторів і театральних дизайнерів.

Ключові слова: архітектурна, сценографічна, технологічна, технічна та функціональна побудова простору, організація дії в середовищі театральної сцени і залу і їх естетичне оформлення.

Постановка проблеми

Потреба ознайомити високоповажних колег і шанувальників Квадріенале 2019 з результатами студентського проектного семінару 2017 року, організованого кафедрою дизайну архітектурного середовища Національного університету “Львівська політехніка” – найпомітнішим освітнім заходом поміж PQ 15, PQ 19 – виникла не від бажання формально додати результати до інших творчих досягнень (навчальних, наукових, пошукових) її студентів і педагогів*. Ні, просто закінчився час, відведений кафедрою на її створення і становлення. І постає питання, що є важливим сьогодні: чи вдалося реалізувати освітні ідеї, які було покладено в основу концепції навчально-творчої діяльності кафедри. Та ще таке: що саме тепер є найголовнішим – куди рухатися і як розвиватися далі, в найближчому і подальшому майбутньому.

Кафедра набула рис великої майстерні-лабораторії, в якій під час розроблення за останні роки різноманітних проектів: навчальних, конкурсних, пошукових, експериментальних тощо – студенти і викладачі є колегами-співавторами від початку і до кінця проектування.

Лекції на кафедрі інтегровані в тематику актуального проектування. Носіями освітніх знань і “засобом інтеграції” є провідні педагоги, які об’єднані в творчі робітні за пріоритетними напрямками: класичний дизайн архітектурного середовища, дизайн інтер’єру, обладнання, меблів, культурологічний, монументальний, футуристичний дизайн та основні прикладні його аспекти: типологічний дизайн, урбодизайн, ландшафтний і в останні роки – сценографічний дизайн.

* За п’ятнадцять років на кафедрі захистилися 9 кандидатів архітектури, сотні магістрів, спеціалістів, понад 500 бакалаврів. Викладачі кафедри опублікували десятки монографій, посібників, 200 статей. Кафедра взяла участь у 88 конференціях і у 80 виставках усіх рангів, на яких було отримано понад 100 відзнак, зокрема Гран Прі та 40 дипломів I ступеня. Викладачі і студенти кафедри взяли участь у проектуванні і будівництві понад 150 реальних архітектурних об’єктів.

Так, генезу і розвиток культурологічного, монументального, футуристичного, сценографічного дизайну, ландшафтного дизайну досліджують професор В. Проскураков, доценти Ю. Джигіль, Б. Гой, О. Кордунян, Р. Стоцько, І. Воронкова, І. Гуменник; викладачі Ю. Богданова, М. Ягольник, І. Копиляк, Т. Гаращак та аспіранти К. Янчук, Ю. Філіпчук [1–3].

На кафедрі оперативно вводяться в навчальний процес нові дисципліни, фундаментальні складові яких було відображено в дисертаційних працях наших викладачів, які були ними успішно захищені. Адже результатом якісної освіти за фахом архітектора-дизайнера є студент, що має стати не просто фахівцем, а сучасною людиною – обізнаною і готовою до вирішення будь-яких проблем, які можуть виникати під час професійної роботи в майбутньому.

Серед названих вище науково-освітніх векторів діяльності кафедри особливе місце отримав культурологічний, театральньо-архітектурний, сценографічний, техніко-технологічний дизайн. А зробити цей напрямок провідною галуззю допомогли доцент М. Яців і викладач Р. Кубай, які привнесли, особливо в техніко-технологічний дизайн, елементи архітектурно-світлового, акустичного, ергономічного дизайну.

Деякі аспекти такої освітньої діяльності було апробовано кафедрою також у спільних навчально-проектних семінарах, лекціях, семестровому і дипломному проектуванні, за участі партнерів з України: кафедр Придніпровської державної академії будівництва і архітектури, Полтавського національного технічного університету і з-за кордону: кафедри містобудування Технічного університету м. Дрездена, архітектури і урбаністики Політехніки Свентокшиської з м. Кельце. Зіставлення, використання власного і світового досвіду та їх роль у концепції української національної діяльності – науки, практики, освіти – є однією з найменш адаптованих ділянок нашої архітектури, особливо проектно-навчального досвіду у всіх можливих його проявах. І хоча в останні роки в Україні професори В. Проскураков, В. Тімохін та ін. [4–8] активно працюють у цьому секторі освіти, так і залишається незрозумілим, які з форм навчально-проектних семінарів займають провідне місце в сучасній національній архітектурній творчості – досвіду як творчого, так і організаційного.

Тому не виглядає зайвим все те, чого добилися українські архітектурні школи в проектно-конкурсній діяльності протягом 2000–2015 рр. у Києві, Львові, Дніпрі, тому що саме ця діяльність і є найефективнішою формою перевірки своїх творчих курсів практикуючими педагогами-архітекторами (ці заходи вони відвідують значно активніше, аніж будь-які інші) та виявлення прогресивних архітектурних ідей загалом. Але найвагомішими є результати архітектурного заходу, який у травні 2017 р. організувала Львівська архітектурна школа – кафедра дизайну архітектурного середовища, запросивши студентів та викладачів із Університету Райерсона (м. Торонто, Канада), до чого згодом долучилися представники Технічного університету (м. Дрезден, Німеччина), Придніпровської державної академії будівництва та архітектури (м. Дніпро). Концептуальну частину семінару за назвою “Студентський українсько-канадський проектний семінар у Львові в 2017 році із реновації залу Першого навчального корпусу “Львівської політехніки” з розширенням театральньо-видовищних і культурно-просвітницьких функцій” розробили професори В. Проскураков зі Львова та Ш. Долгой і П. Босий з м. Торонто [9].

Формування мети статті

Метою проектного семінару було: розробити архітектурну концепцію відновлення історичного залу, забезпечивши використання в ньому широкої палітри сучасних заходів і засобів видовищно-просвітницької функціональної діяльності; забезпечити естетичне вирішення його середовища відповідно до вимог ХХІ століття і водночас зберігши тектоніку і образність того часу, в який відбувалося будівництво; використати для завдань семінару досвід дизайну театральної архітектури кафедри дизайну архітектурного середовища Національного університету “Львівська політехніка” і досвід театральних дизайнів школи театральних мистецтв Університету Райерсона, м. Торонто.

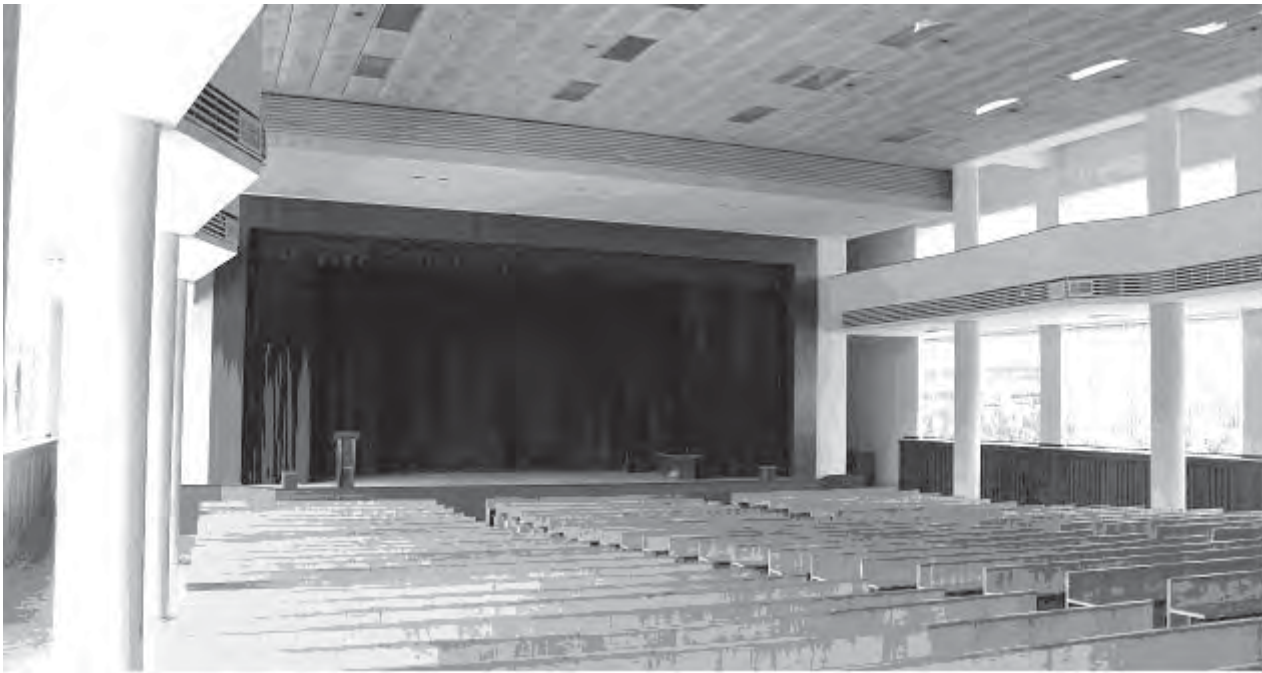
Виклад основного матеріалу

Тема семінару постала не випадково. Кафедра декілька років культивує навчальне проектування так, що один із семестрів повністю пов'язаний із тематикою архітектурно-середовищних потреб Львівської політехніки, з яких в майбутньому проросли і реальні проекти, що були увінчені будівництвом. Можна згадати хоча б благоустрій територій довкола Головного корпусу або проекти навчально-лекційних корпусів на вулицях Устияновича або Шептицьких (рис. 1, а–в), проекти вирішення освітлення фасадів корпусів в нічний час, проекти мережі книгарень у навчальній зоні університету. У 2017 р. дійшла черга і до Головної зали Першого навчального корпусу (рис. 2).

Перший навчальний корпус з актовим залом на 1000 місць спроектували професор Багенський, Р. Липка, А. Рудницький. Споруда стала до ладу у 1965 році і недостатньо описана у наукових виданнях.

Рис. 1. Проект-концепція навчального корпусу Львівської політехніки (а); дизайн ландшафту та архітектурно-предметного середовища в садах і парках при Головному корпусі Львівської політехніки (б); дизайн архітектури навчального корпусу Львівської політехніки на вул. Митрополита Андрія

*Рис. 2. Загальний вигляд партеру і балконів актового залу
Першого навчального корпусу. Сучасний стан*

Цей будинок має всі ознаки елітної споруди міжнародного класу – зовнішня монументальна простота якнайкраще передає головну думку авторів – не порушити синтезу між домінуючим об’ємом поліфункціонального залу і двома 4-поверховими крилами – корпусами, що в плані ніби нагадують латинську букву Z. За задумом авторів, сам зал не тільки мав бути місцем для багатолюдних зборів, симпозіумів і конференцій, але й розраховувався на проведення засідань з відносно невеликою кількістю учасників. Цьому сприяла прекрасна акустика. І як результат – саме тут довгі роки відбуваються різноманітні концерти та фестивалі. Незважаючи на неймовірно складні будівельні умови, споруду загалом вирішено просто і органічно, із врахуванням різноманітних функціональних завдань та вимог; аудиторії, великі лекційні зали, студентська їдальня – все поєднано не механістичним додаванням, а гармонійно. На думку багатьох саме ця споруда пов’язала архітектуру минулого нашого університету (головний, хімічний корпуси) зі всім тим, що було побудовано пізніше. Головний фасад першого корпусу з одного боку потужно завершує вісь містобудівної перлини – вулиці Є. Коновальця, а з іншого – ніби вінчає всю систему інших навчальних корпусів Львівської політехніки між вулицями С. Бандери, О. Невського, І. Карпінського [10–12] (рис. 3).

Але вже на початку ХХ ст. вичерпались не тільки технічні і технологічні можливості залу, а і функціональні. Студентський контингент Львівської політехніки зріс до 40000 осіб, зросли їхні культурологічні і естетичні потреби.

В залі окрім навчальних, методичних, ідеологічних, проводили й мистецькі заходи, і все ж 60 % часу цей найбільший з просторів університету простоював наполовину порожнім. На прохання ректора керівник кафедри та її провідні педагоги вирішили розширити функціональну палітру існуючого залу. Головним вектором оновлення вибрано розширення театральновидовищної функції, що задовольнило б не тільки потреби студентства, а і мешканців та гостей міста.

Всі учасники семінару, студенти і викладачі з’їхались до Львова напередодні його відкриття. А від 22 травня семінар розпочався постановкою проектних завдань і творенням проектних

колективів. Фундаментом пошукового семінару прийнято освітній досвід кафедри дизайну архітектурного середовища із творення архітектури театральних будівель: побудови простору, організації дії та їх естетичного оформлення, і досвід школи театральних мистецтв з Торонто підготовки театральних дизайнерів, використання матеріалів, їхніх текстури, фактури; колористики самих сценографічних композицій, а також із питань використання світла в театральній дії, сценічному просторі, просторі залу.

Рис. 3. Головний фасад Першого навчального корпусу з вул. Коновальця у Львові

Серед ідей, поданих студентами Львова, Дніпра, Дрездена і Торонто у вигляді проектів – клаузул, які пізніше були оформлені як бакалаврські кваліфікаційні роботи, найбільше заслуговуює на увагу праця колективу студентів Джені Хонг (Університет Райерсона), магістри Д. Дулов, К. Твердохліб (Львівська політехніка), О. Котоус, М. Нагорна, А. Зикова (Львівська політехніка), під керівництвом аспіранта кафедри ДАС (Львівська політехніка) Ю.Філіпчука, вирішили надати простору сцени цілий ряд таких можливостей.

Існуюча сцена – ніша в залі – за їх задумом, могла змінюватися внаслідок трансформації конструкцій планшету і обладнання у сцену-арену, глибинну, поперечну та тристоронню сцену. Параметри простору сцени і залу могли би також змінюватись рухомим порталом, який виконував функцію світлового містка з розміщенням на ньому світлових батарей. Також в проекті передбачено розміщення софітів на колонах на висоті + 11.00. В проекті було запропоновано заміну сидінь у партері, знімні перші ряди, можливість розміщення невеликих ігрових майданчиків в глибині залу для кращої ігрової комунікації з глядацькою аудиторією. У верхніх рівнях глядацького залу запроєктовано ложу для людей з особливими потребами і гостей заходу.

За ар'єрсценою, в просторах холу на відмітці + 3,60, творчий колектив запроєктував гримерні, з яких актори мають змогу зручно і швидко потрапляти на сцену. Оскільки передбачали різноманітні функції експлуатування проектного залу, було вирішено змонтувати у існуючих вікнах рухомі дерев'яні жалюзі, що давало б змогу швидко та якісно управляти природним освітленням залежно від того чи іншого жанру роботи. Для підсилення акустики у просторі залу під стелею автори запропонували підвісні акустичні панелі (рис. 4).

Дизайн архітектури універсального залу Першого навчального корпусу з розробкою інтер'єру та меблів

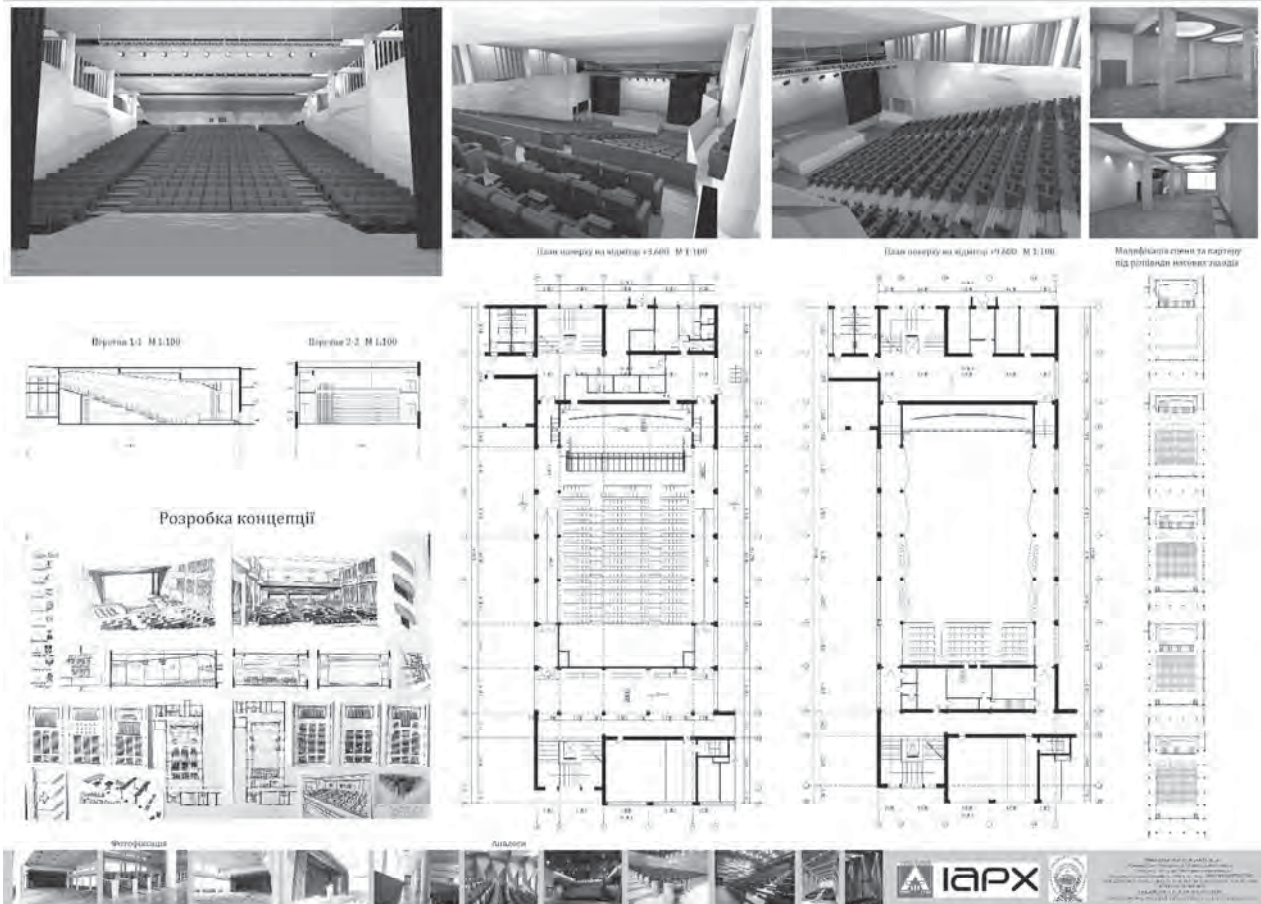

Рис. 4. Проект за результатами клаузули сформувала студентка М. Нагорна (керівники проф. В. Проскураков, викл. І. Копиляк, за участі аспіранта Ю. Філіпчука)

Окремої уваги заслуговує і проект студентів творчого колективу у складі: магістра А. Штендери (Львівська політехніка), магістра Тутко (Львівська політехніка), бакалавра Фолюш (Львівська політехніка), бакалавра Довго (Львівська політехніка), Адріани Лейли (Університет Райерсона), під керівництвом канд. арх. І. Воронкової та аспірантів кафедри ДАС О. Красильнікова та К. Янчук, в якому значну увагу приділено не лише новаторським рішенням з реновації актового залу, але й архітектурно-функціональній організації простору корпусу загалом.

За задумом колективу, актовий зал мав зазнати значних змін, спрямованих на розширення можливостей функціональної палітри, а також модернізації його естетичної складової. Серед цих змін можна виокремити такі: можливість зміни конфігурацій сцени завдяки впровадженню підйомних механізмів, а це б привело до трансформації існуючої сцени у тристоронню, сцену-арену, півострівну; портал сцени також мав би доповнитися металевою конструкцією-мостом із можливістю розміщення на ньому приладів освітлення; автори запропонували нову схему посадки глядачів та евакуаційних проходів, яка значною мірою наблизила зал до театрально-видовищного; були внесені зміни в архітектурно-конструктивне облаштування стелі. Було запропоновано модернізацію акустичного обладнання залу за сучасними вимогами.

Розширення функціонального театрально-видовищного потенціалу залу неодмінно привело б до необхідності облаштування додаткових технічних приміщень. В проекті з'являються приміщення для перекладачів, кімнати аудіо- і відеозапису та радіозв'язку, відеопроєкційна.

Окремо розглянули питання інтеграції приміщень гримерок та роздягалень у сформоване середовище навчального корпусу. Проте і це завдання вдалось вирішити, відвівши під цю функцію

незначний простір холу на 2-му поверсі за сценою, – як для нових, так і наявних, які виконували інші функції (рис. 5).

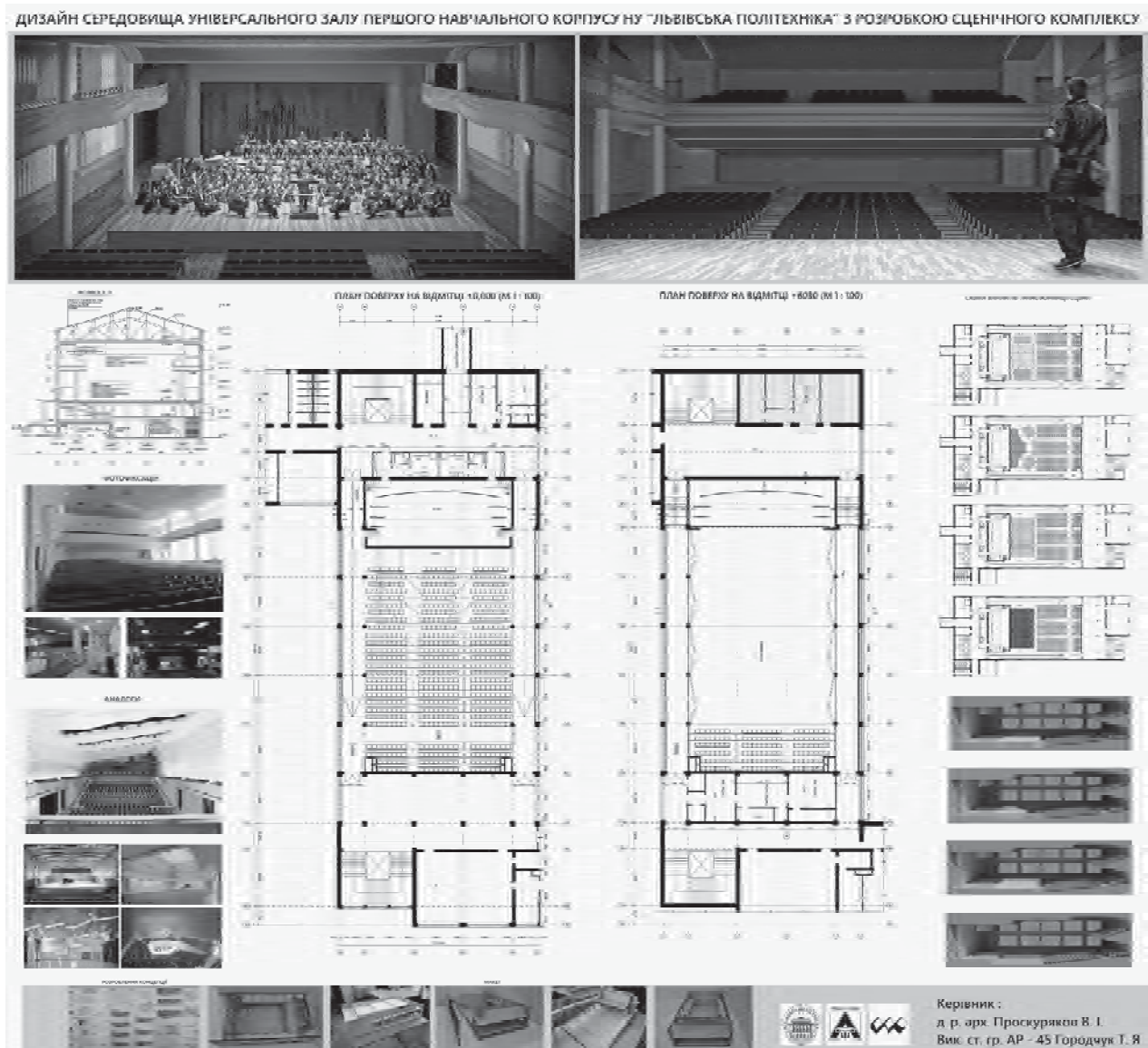

Рис. 5. Проект за результатами клаузули підготував студент Т. Гордчу, керівник проф. В. Проскуряков, за участі аспіранта О. Красильникова

Проект відновлення актового залу та вдосконалення його театральньо-видовищної функції став концептуально пов'язаний з трансформацією простору всієї будівлі з огляду на існуючі та нові функціональні приміщення.

Для функціонального розширення простору актового залу автори проекту запропонували використати також простір першого поверху: відновити всі приміщення гардеробу; облаштувати сервісні та офісні приміщення; трансформувати приміщення колишньої студентської їдальні у кафетерій з кабаре. Передбачалося влаштування пандусів для маломобільних груп населення. Також було запропоновано рішення облаштувати ліфтами вже існуючі сходові клітки.

Задекларовані вище ідеї, разом із втіленими в інших проектах, отримали спочатку візуалізацію в творчих клаузулах, схемах, ескізах, малюнках, фото. А вже 27 травня відбувся їх захист у Львівській політехніці, на який запросили представників різних кафедр Інституту

архітектури. В атмосфері доброзичливого, але критичного розгляду більшість із представлених ідей були допущені до подальшої їх обробки у вигляді семестрових та бакалаврських кваліфікаційних проєктів (рис. 6).

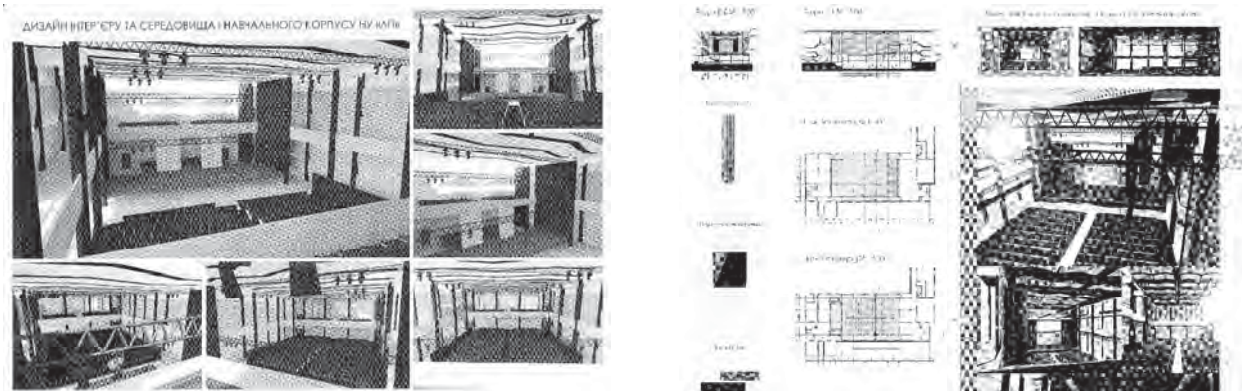

Рис. 6. Тема семінару у вигляді семестрових проєктів

Зрозуміло, що під час подальшого проєктування клаузули трансформували і уточнювали. Перелік просторів, що потребують опрацювання, зменшився тільки до тих, що працюють на обслуговування залу. Загалом всі проєкти і ті анотації, які були подані вище, були підготовлені для перегляду керівництвом університету “Львівська політехніка”.

Висновки

1. Досвід роботи семінару засвідчив, що така форма навчання дизайну архітектурного середовища, зокрема проєктування архітектури театральних об'єктів, не може бути ефективною без знань театральних дизайнерів-сценографів, технологів, техніків.
2. Важливою складовою успіху такого типу навчального проєктування можна вважати участь студентів різних мистецьких спеціальностей в інтернаціональних проєктних групах, що дозволило львівським студентам отримати підставові знання з різних аспектів мистецтва сценографії від учасників з Університету Райерсона і знань з питань монументальної організації середовища міст, з якими поділилися представники Технічного університету Дрездена.
3. Практичні результати семінару викликали зацікавлення не тільки педагогів Львівської архітектурної школи і Університету Райерсона, а і професійних творців театального дизайну – учасників і організаторів всесвітньої виставки Празьке Квадрієнале 2019 р. [13]

1. Кафедра дизайну архітектурного середовища: Біобібліографічний покажчик / уклад.: В. Проскуряков, Б. Гой. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2008. – 64 с. ISBN 978-966-553-818-9. 2. Проскуряков В. І. Кафедра ДАС – Триумф прогресу. Від минулого до майбутнього [текст] / В. І. Проскуряков // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – № 793. – 2014. – С. 5–8. 3. Проскуряков В. І. На шляху до архітектурної освіти і професії майбутнього, Кафедрі дизайну архітектурного середовища 15 років. Замість звіту [текст] / В. І. Проскуряков // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – № 895. – 2018. – С. 4–10. 4. Фомин И., Кащенко А. Современный опыт и проблемы подготовки архитектурных кадров в Украине // Досвід та перспективи розвитку міст України. Підготовка архітекторів містобудівної спеціальності: Зб. наук. праць. Вип. 6 / за ред. Ю. М. Білоконь. – К.: Ін.т. Дніпромісто, 2004. – С. 20–31. 5. Проскуряков В. І. Антологія та ідеологія оглядів конкурсних дипломних проєктів випускників архітектурних шкіл України кінця

XX – початку XXI століть // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – № 486. – С. 176–186.

6. Проскуряков В., Черкес Б. Міжнародне концептуальне проектування як метод генерування прогресивних ідей в архітектурі сучасної України. (На прикладі результатів українсько-австрійського проектного семінару “Портополіс Одеса 2005 року”) // *Сборник научных трудов ОГАСА. – Одесса: Астропринт, 2007. – № 9–10: Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. – С. 651–662.*

7. Viktor Proskuryakov. The development of progressive tipological ideas by architectural schools from Lviv and Dresden. V. I. Proskuryakov // *Structure and environment: architecture, civil engineering, env. Engineering and energy. – No. 2/2011, vol. 3. – PL ISSN 2081-1500.*

8. Proskuryakov V. I. Educational-research designing as a method of typology development of library buildings by architectural schools of Lviv and Kielce polytechnics / V. I. Proskuryakov, I. S. Voronkova // *Structure and environment: architecture, civil engineering, environmental engineering and energy. – No. 1/2013, vol. 5. – PL ISSN 2081-1500.*

9. Proskuryakov V., Filipchuk Y., Krasylnikov V., *Introductin of conceptual project ideas into the realia of modern Ukraine architecture / (Based on example of an international students design seminar concerning renovation of an assembly hall in the first academic building of Lviv Polytechnic National University with extending theatrical function) / V. Proskuryakov // Housing Environment: Light in Architecture. – No. 20 / 2017. P. 68–73. ISSN – 2442.*

10. Шевченко Т. Долаючи неможливу дорогу. Штрихи до портрету Романа Липки / Т. Шевченко // *Маєстро 9 Гол. редактор Ю. Верхола. – Львів: видавець: ТОВ “ Арніка”. – № 1 (3). – 1996. – С. 16–21.*

11. Проскуряков В. Про творчу діяльність піонера сучасної Львівської архітектурної школи – Р. М. Липки – людини, педагога, вченого // *Матеріали і тези Всеукраїнської наукової конференції “Історія архітектури та художні дисципліни у підготовці фахівця-архітектора: значення і перспектива”, Львів, 31 травня 2019 року / відп. за вип. проф. Б. С. Черкес; за заг. ред. С. М. Лінди. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. – С. 19–33.*

12. Черкес Б. *Національний університет “Львівська політехніка”: Архітектурний атлас* Б. Черкес, С. Лінда, Ю. Богданова. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – С. 61–67. ISBN 978-617-607-987-3.

13. *Prague Quadrennial of Performance Design and Space. Program brochure PQ19 imagination, transformation, memory // Publisher: Arts and Theatre institute. – Prague, 2019. – P. 228. – ISBN: 978-80-7008-417-5. Publ. number of ATI: 749. English.*

FEATURES OF COOPERATION OF ARCHITECTS AND THEATER DESIGNERS

© Proskuryakov V., 2019

In the article on the results of the student Ukrainian-Canadian seminar in Lviv in 2017. the renovation of the hall of the First educational building of the Lviv Polytechnic with the expansion of theatrical and entertainment and cultural and educational functions, highlights the features of cooperation between theatrical architects and theater designers. The main one is the requirement of their obligatory joint syncretic cooperation both in the creation of the theatrical architecture as a whole and in the environment of the theatrical and stage performance. The task of the student-architects was to convey the experience and ability to construct a theatrical space, to organize the action and their aesthetic design. And the task of students-theater designers – the ability to use materials, their textures, textures, colors when creating scenographic compositions. As well as technical and technological knowledge and equipment for the use of light in set design.

For this purpose, students-architects have acquired knowledge of structures for mounting light equipment – soffit bridges, consoles, portal lighting towers, etc. They received information that not only light equipment but also light scores, lighting schemes, lighting effects devices and more were required to create set design.

Key words: architectural, scenographic, technological, technical and functional construction of space, organization of action in the environment of the theater stage and hall, and their aesthetic design.